

Konrad Ćwikliński

## **Spółeczeństwo obywatelskie w Nowej Zelandii według: International Comparative non-profit research programme**

Spółeczeństwo obywatelskie oraz organizacje wchodzące w jego skład ukształtowane zostało w Nowej Zelandii przez czynniki charakterystyczne dla tego kraju, wynikające z odrębności kulturowej dwóch społeczności tworzących przestrzeń społeczną; Społeczności maoryskiej, która w wyniku naturalnych procesów ewolucyjnych wykształciła specyficzny model zachowań społecznych, nacechowany wysokim poszanowaniem rodziny oraz kultywowaniem wartości kulturowych.

Nowa Zelandia w okresie kolonialnym ukształtowana została przez uregulowania społeczne, prawne i polityczne pochodzące z prawodawstwa brytyjskiego, których formalizacja nastąpiła wraz podpisaniem traktatu Waitangi<sup>1</sup>, dający podstawy kształtowania się przestrzeni społecznej i porządku instytucjonalnego<sup>2</sup>. A z drugiej strony, przez uregulowania ludności napływowej, czyli Europejczyków, którzy wprowadzali znane sobie i funkcjonujące w Wielkiej Brytanii od XVIII w. formy społecznej aktywności; w szczególności stowarzyszenia charytatywne, kluby, łóże, towarzystwa oraz związki organizacji rzemieślniczych<sup>3</sup>.

Na kształt postaw obywatelskich w Nowej Zelandii miała wpływ recepcja otoczenia prawnego, uregulowań znanych w owym czasie w Wielkiej Brytanii, odnoszących się do organizacji działających w ramach społeczeństwa, w szczególności organizacji charytatywnych i wolontariackich. Przyjęcie tych uregulowań umożliwiło w Nowej Zelandii kształtowanie się instytucjonalnych podstaw funkcjonowania organizacji społecznych<sup>4</sup>.

---

<sup>1</sup> M. O'Brien, J. Sanders, *The history of non-profit sector in New Zealand*, Wellington 2008, s. 3.

<sup>2</sup> M. O'Brien, J. Sanders, M. Tennant, S.W. Sokołowski, L.M. Salamon, *The New Zealand Non-profit Sector in Comparative Perspective*, Wellington 2008, s. 9.

<sup>3</sup> G. Ryan, *The Making of New Zealand Cricket 1832-1914*, London 2003, s. 19-20.

<sup>4</sup> M. O'Brien J. Sanders, M. Tennant, S.W. Sokołowski, L.M. Salamon, op.cit.

W okresie do 1880 r. w Nowej Zelandii uwidaczniają się działania organizacji religijnych oraz towarzystw misyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji zrzeszających kobiety, a zogniskowanych na działaniach mających na celu pomoc najuboższym, edukację najmłodszych, zapobieganiu patologiom (np. walka z alkoholizmem)<sup>5</sup>. Ponadto w tym okresie znaczący wpływ na zachowania społeczne miała swoista kultura kulturowana wśród ludności maoryskiej, gdzie takie wartości, jak rodzina, szacunek dla najstarszych czy dzieci, opieka nad nimi były częścią ich naturalnych zachowań.

Wraz z napływem osadników europejskich pod koniec XVIII w. wykształcili oni zachowania społeczne zaobserwowane na Starym Kontynencie, a wynikające z przemian społecznych tam zaistniałych, generowanych przez rewolucję przemysłową i daleko posuniętą urbanizację. W wyniku pewnej konwergencji obydwu czynników z połączenia tradycyjnych i nowoczesnych (brytyjskich) tradycji, ukształtowany został system organizacji społecznych w Nowej Zelandii<sup>6</sup>.

W okresie późniejszym, wraz z trwającym zasiedlaniem wysp nowozelandzkich, przybyła ludność zaczęła przejawiać zainteresowanie działalnością społeczną. Wiązało się to z wykształceniem świadomości i nowej tożsamości narodowej. Niektóre nacechowane były wzrastającą tożsamością imperialną, w tym okresie widoczną szczególnie wśród elit nowo przybyłych Nowozelandczyków<sup>7</sup>. Wyrazem tego było powstanie organizacji promującej relacje z Wielką Brytanią, m.in. Ligą Morską oraz organizacją zrzeszającą kobiety, m.in. Victoria League<sup>8</sup>, której pierwszy oddział powstał w 1905 r. w Dunedin<sup>9</sup>, a także innych organizacji promujących ścisłe relacje z Imperium Brytyjskim (łóża masonskie, kluby przedsiębiorców).

W okresie tym na terenie Nowej Zelandii zaczęły powstawać organizacje Czerwonego Krzyża, które zaktywizowały swą działalność podczas pierwszej i drugiej wojny światowej, przyczyniając się do zwiększenia poczucia tożsamości narodowej wśród obywateli nowozelandzkich dotkniętych przez skutki konfliktów zbrojnych<sup>10</sup>. W okresie międzywojennym zauważalna była wzmocniona działalność organizacji wspierających młodzież oraz matki, a także te ukierunkowane na opiekę społeczną najmłod-

---

<sup>5</sup> R. Arnold, *The Farthest Promised Land. English Villagers, New Zealand Immigrants of the 1870s.*, Wellington 1981, s. 41–48.

<sup>6</sup> Ibidem, s. 123.

<sup>7</sup> J. Belich, *A History of the New Zealanders from the 1880s to the Year 2000*, Auckland 2001, s. 29.

<sup>8</sup> The Victoria League for Commonwealth Friendship – Organizacja zrzeszająca osoby promujące zacieśnianie relacji krajów Commonwealth.

<sup>9</sup> K. Pickles, *A Link in „The Great Chain of Empire Friendship”: The Victoria League*, „New Zealand Journal of Imperial and Commonwealth History” 2005, vol. 33, nr 1, s. 29–50.

<sup>10</sup> M. O’Brien, J. Sanders, op.cit., s. 22.

szych. Przejawem aktywności obywatelskiej pod koniec XIX w. była wzmożona działalność partii politycznych, z inicjatywy których przeprowadzono wiele reform społecznych<sup>11</sup>, m.in. wprowadzenie świadczeń socjalnych oraz reforma szkolnictwa wyższego i służby zdrowia.

Od 1880 r., wraz z kryzysem gospodarczym, w Nowej Zelandii następowało znaczne zubożenie ludności, w związku z tym działalność organizacji społecznych wiązała się przede wszystkim z pomocą w zaspakajaniu podstawowych potrzeb bytowych (walka z głodem, ubóstwem, bezrobociem czy będącymi efektem recesji patologiami). W wyniku prowadzonej polityki imigracyjnej oraz naturalnego przyrostu demograficznego znacznie zwiększyła się liczba ludności zamieszkującej ten kraj. Z niepełna 100 tys. w 1861 do 490 tys. w 1881 r.<sup>12</sup> Jak wynika ze spisu ludności z 1886 r. po raz pierwszy liczba ludności napływowej przekroczyła liczbę ludności maoryskiej. Miało to fundamentalny wpływ na kształtujące się poczucie tożsamości Nowozelandszczyków. W okresie tym obserwuje się również wzmożoną aktywność związków zawodowych, których liczba wzrosła z 50 w 1888 r. do ponad 200 w 1890 r.<sup>13</sup> W 1913 r. Nowa Zelandia była krajem z najbardziej rozbudowanym systemem instytucji związkowych na świecie; funkcjonowało w niej ok. 15 tys. związków zawodowych, zrzeszających 70 tys. związkowców zrzeszonych w Federacji Pracy<sup>14</sup> (Federal Red)<sup>15</sup>.

Pozycja związków zawodowych pozostała niezagrożona aż do początku lat 90. XX w., kiedy to zmieniono kodeks pracy ograniczający w znacznym stopniu kompetencje związków zawodowych, szczególnie w odniesieniu do udziału w negocjacjach związanych z dostępem do miejsc pracy (ustawa o pracy promująca indywidualne negocjacje umów o pracę). Uregulowania te zostały zliberalizowane wraz z uchwaleniem Employment Relations Act w 2000 r., niemniej jednak obecna pozycja związków zawodowych nie jest tak silna, jak miało to miejsce w okresie poprzednim<sup>16</sup>.

Na początku XX w., wraz z rozwojem komunikacji, bariera odległości nie była już istotna, zmniejszenie odległości oraz czasu podróży w znacznym stopniu doprowadziło do większej aktywności organizacji społecznych. Rozwój infrastruktury komunikacyjnej sprzyjał powstawaniu regionalnych i ogólnokrajowych organizacji promujących aktywność polityczną czy kulturalną.

Industrializacja i urbanizacja determinowała w dużym stopniu działania organizacji społecznych, czego egemplifikacją były takie organizacje, jak the Manufacturers'

---

<sup>11</sup> L. Richardson, *Parties and Political Change*, [w:] *The Oxford History of New Zealand*, red. G.W. Rice, Auckland 1992, s. 201–229.

<sup>12</sup> M. O'Brien, J. Sanders, op.cit., s. 17.

<sup>13</sup> B. Roth, *Trade Unions in New Zealand Past and Present*, Wellington 1973, s. 10.

<sup>14</sup> M. O'Brien, J. Sanders, M. Tennant, S.W. Sokołowski, L.M. Salamon, op.cit., s. 24.

<sup>15</sup> J. Belich, op.cit., s. 145.

<sup>16</sup> M. O'Brien, J. Sanders, M. Tennant, S.W. Sokołowski, L.M. Salamon, op.cit., s. 25.

Federation powstała 1897 r., oraz The Employers' Federation, założona w 1902 r. Obszary wiejskie również przejawiały zaangażowanie i tworzyły instytucje wspierające oraz zabezpieczające działalność rolniczą, m.in. New Zealand Farmers' Union, powstała w 1899 r., która odegrała istotną rolę w przeprowadzeniu reformy agrarnej w 1909 r.<sup>17</sup>

Wyjątkową pozycję w państwie odgrywały stowarzyszenia zrzeszające kobiety i promujące ich prawa. Jedną z pierwszych była powstała w 1885 r. Women's Christian Temperance Union (WCTU), zaangażowana przede wszystkim w działania na rzecz równouprawnienia płci i nadaniu kobietom praw wyborczych. Działalność ta przejawiała się m.in. wystosowaniem petycji podpisanej przez ¼ nowozelandzkich kobiet, a zwracającą uwagę na kwestie ich pozycji w procesie wyborczym<sup>18</sup>. W wyniku tych działań Nowa Zelandia stał się pierwszym państwem na świecie, w którym uzyskały one we wrześniu 1893 r. prawa wyborcze. Działalność organizacji kobiecych nie uległa zahamowaniu po uzyskaniu praw politycznych, w okresie późniejszym powstało wiele stowarzyszeń, które działając niejednokrotnie razem tworzyły istotną siłę społeczną, mogącą w sposób efektywny realizować cel w postaci zwiększenia ich pozycji w społeczeństwie nowozelandzkim.

W 1896 r. powstało ogólnokrajowe zrzeszenie kobiet National Council of Women, utrzymujące ścisłe relacje z międzynarodową organizacją International Council of Women<sup>19</sup>. Działania te obejmowały zwiększenie dostępu do rynku pracy oraz zapewnienia niezależności ekonomicznej, a także promujące zabezpieczenia społeczne, ochronę medyczną oraz zabezpieczenie matek wychowujących dzieci<sup>20</sup>. W 1917 r. Krajowa Rada Kobiet została organem koordynującym działalność większości nowozelandzkich organizacji zrzeszających kobiety<sup>21</sup>.

W tym samym czasie nasiliła się również działalność organizacji związanych z kultywowaniem tradycji wolnomularskich. W 1890 r. zawiązana została loża masońska – Wielka Nowa Zelandia, która w późniejszym okresie stopniowo poszerzała strefę swoich wpływów poprzez zrzeszenie większej liczby członków<sup>22</sup>.

Instytucjami, które zrzeszały największą liczbę mężczyzn były te promujące działalności sportową, w szczególności organizacje związane z popularną w Nowej Zelandii dyscypliną sportu, jaką było rugby<sup>23</sup>. Na początku XX w. masowo zaczęły

<sup>17</sup> M. O'Brien, J. Sanders, op.cit., s. 18.

<sup>18</sup> P. Grimshaw, *Women's Suffrage in New Zealand*, Auckland 1987, s. 117–118.

<sup>19</sup> M. O'Brien, J. Sanders, op.cit., s. 19.

<sup>20</sup> D. Page, *The National Council of Women: a centennial history*, Auckland 1996, s. 10–16.

<sup>21</sup> C. Macdonald, *The Vote, the Pill and the Demon Drink. A History of Feminist Writing in New Zealand*, Wellington 1993, s. 89.

<sup>22</sup> I.J. Nathan, *Free and Accepted Masons. A History 1900–1990*, Hamilton 1993, s. 153.

<sup>23</sup> M. O'Brien J. Sanders, M. Tennant, S.W. Sokołowski, L.M. Salamon, op.cit., s. 31.

powstawać organizacje zrzeszające młodzieży, które były postrzegane jako miejsca wspierające proces socjalizacji młodzieży. Powstawały one często z inicjatywy organizacji kościelnych, szczególną rolę zajmowały tzw. szkoły niedzielne promujące tradycje chrześcijańskie, ale także kładące duży nacisk na edukację intelektualną i duchową<sup>24</sup>.

Działalność organizacji chrześcijańskich w tym okresie była bardziej nasiloną aniżeli w okresie kolonialnym. Ich aktywność ukierunkowana była przede wszystkim na pogłębienie wartości religijnych, świadczenie usług socjalnych koncentrujących się w dużym stopniu na młodzieży, w tym tworzenie sierocińców<sup>25</sup>. Podczas wojen światowych obserwowana była wzmożona aktywność Czerwonego Krzyża, w tym okresie była to największa dobrowolna organizacja zajmująca się pozyskiwaniem funduszy oraz wspieraniem osób dotkniętych przez skutki wojny (kombatanci oraz rodziny poległych żołnierzy)<sup>26</sup>. Czerwony Krzyż oraz inne organizacje społeczne wspierające, działające w okresie II wojny światowej, w znaczącym stopniu przyczyniły się do wzrostu poczucia przynależności narodowej, patriotyzmu oraz ugruntowania tożsamości Nowozelandszczyków<sup>27</sup>.

Początek XX w. charakteryzował się rozszerzeniem zakresu działalności organizacji społecznych. W okresie tym obserwowana była wzmożona pomoc instytucji państwowych w przestrzeni społecznej, a to z kolei związane było z przeznaczaniem znaczących środków finansowych na opiekę społeczną (zabezpieczenie obywateli). Wzmożona działalność prosocjalna państwa zapoczątkowała w Nowej Zelandii okres tzw. państwa opiekuńczego. W 1938 r. zaczęła obowiązywać ustawa o zabezpieczeniu społecznym, która ukształtowała w znacznym stopniu przestrzeń społeczną tego kraju w XX w.<sup>28</sup> Założenia państwa opiekuńczego sprzyjały bliższej współpracy pomiędzy organizacjami społeczeństwa obywatelskiego z organami państwa<sup>29</sup>.

Od końca lat 60. XX w. społeczeństwo nowozelandzkie zmagало się z kryzysem gospodarczym wynikającym z jednej strony z faktu wstąpienia Wielkiej Brytanii w 1973 r.<sup>30</sup> do Wspólnoty Europejskiej, co wiązało się z utratą uprzywilejowanej pozycji Nowej Zelandii, jako eksportera; jak i również z kryzysu paliwowego obserwowanego na rynkach światowych w latach 70. XX w. W takiej rzeczywistości rządy Nowej Zelandii musiały opanować negatywne skutki recesji, której wymownym wskaź-

<sup>24</sup> J. Williams, J. Browning, C. Macdonald, *New Zealand Marching Association*, [w:] *Else Women Together – A History of Women's Organisations in New Zealand*, Wellington 1993, s. 409.

<sup>25</sup> I. Breward, *A History of the Churches in Australasia*, Melbourne 2001, s. 247.

<sup>26</sup> *An Encyclopaedia of New Zealand*, red. A.H. McLintock, Wellington 1966, s. 458.

<sup>27</sup> M. O'Brien, J. Sanders, op.cit., s. 22.

<sup>28</sup> M. O'Brien, J. Sanders, M. Tennant, S.W. Sokołowski, L.M. Salamon, op.cit., s. 31.

<sup>29</sup> Por. *Aotearoa/New Zealand Civil Society: A Framework for Government – Civil Society Dialogue*, Wellington 2001.

<sup>30</sup> M. O'Brien, J. Sanders, op.cit., s. 25.

nikiem był wzrost bezrobocia. Polityka socjalna w tym okresie była „rozbudowana”, znaczne wydatki na opiekę socjalną w połączeniu z wysoką inflacją spowodowały potrzebę aktywizacji nowych środowisk społecznych w celu zaspakajania potrzeb obywateli.

Istotną rolę w okresie kryzysu gospodarczego odegrały organizacje społeczne, w tym organizacje non-profit. Wchodząc niejednokrotnie w strefę działań naturalnie przypisaną państwu, stały się elementem komplementarnym, porządkującym ład społeczny w tym okresie. Sytuacja ekonomiczna determinowała stopniowe odejście od wypracowanego w latach powojennych 1940–1970 modelu państwa opiekuńczego. Przemiany społeczne, będące konsekwencją kryzysu oraz przemian globalnych, wymusiły przeorganizowanie postawy państwa w stosunku do ochrony społecznej obywateli Nowej Zelandii. W połowie lat 80. XX w. rząd zainicjował daleko idącą reformę gospodarczą zmierzającą do liberalizacji i prywatyzacji sektora państwowego, czego bezpośrednim skutkiem były również przemiany w sektorze społecznym, w szczególności w odniesieniu do systemu opieki socjalnej. W okresie tym rząd przeznaczył znaczne środki finansowe, szacuje się je na ponad 75 mln NS\$, na wspieranie sektora organizacji pozarządowych promujących usługi socjalne<sup>31</sup>; większość w formie bezpośrednich dotacji oraz dopłat do świadczenia usług w obszarach określonych przez zainteresowane instytucje<sup>32</sup>.

W ciągu ostatnich dwudziestu lat sektor organizacji społecznych w Nowej Zelandii uległ przemianom, których wynikiem była profesjonalizacja całego sektora, ponadto uregulowaniu podane zostały relacje tego selektora z państwem. Związane było to z klarownym sformułowaniem kompetencji oraz uregulowaniem kwestii przekazywania zasobów finansowych przez państwo. Po 1984 r., w którym deregulowano i restrukturyzowano gospodarkę, co wpłynęło również na sektor organizacji społecznych i nastąpiło odejście od koncepcji państwa opiekuńczego i scedowanie wielu obowiązków dotychczas naturalnie przypisanych państwu na organizacje non-profit. Koordynowane działania rządu, polegające na przekazaniu środków finansowych przez państwo w kierunku organizacji non-profit, spowodowały znaczną profesjonalizację tego sektora. W konsekwencji okazało się, iż organizacje pozarządowe sprawniej wykonują te działania, aniżeli instytucje państwowe i co istotne, robią to z wykorzystaniem znacznie mniejszych środków finansowych<sup>33</sup>. Wprowadzenie umów regulujących zadania powierzone organizacjom pozarządowym ułatwiło egzekwowanie zadań po-

---

<sup>31</sup> S. Driver, D. Robinson, *Voluntary Social Services: A Review of Funding*, „Planning Paper” 1986, nr 28, s. 10.

<sup>32</sup> M. O’Brien, J. Sanders, op.cit., s. 25–28.

<sup>33</sup> M. O’Brien, J. Sanders, *The history of non-profit sector in New Zealand*, Wellington 2008, s. 26–32.

wierzonych tym organizacjom i doprowadziło również do wzmożonej konkurencji wewnątrz samego sektora non-profit.

Pod koniec XX w. fala migrantów z Azji, Bliskiego Wschodu i Afryki, krajów, takich jak Somalia, Zimbabwe i Etiopia, spowodowała tworzenie przez ludność stamtąd pochodzącą własnych organizacji non-profit, takich jak Nowozelandzka Federacja Rad Etnicznych, utworzona w 1989 r. do reprezentowania interesów zbiorowych organizacji etnicznych<sup>34</sup>.

W okresie powojennym znacząco spadła popularność organizacji wolnomularskich z ujawnionych 48 tys. w 1964 r. do zaledwie 14 300 w 2000 r. W 2002 r. 41% członków łóż masońskich w Nowej Zelandii była w wieku powyżej 70 lat<sup>35</sup>. Liczba członków związków zawodowych zmniejszyła się o 1/3 na początku lat 90. XX w. ze względu na ograniczenia ich kompetencji wynikające z obowiązywania nowego rozporządzenia Relations Act w 2000 r.

Wpływ doktryny neoliberalnej determinował przemiany sektora organizacji pozarządowych w okresie po przeprowadzeniu daleko idących reform w Nowej Zelandii. Polityka ukierunkowana na rozwiązania wolnorynkowe, reprezentowana przez dwa rządzące ugrupowania – Partię Pracy i Partię Narodową, była taka sama w stosunku do organizacji non-profit, w zamian za znaczne zasoby finansowe miano w dużym stopniu obarczyć je obowiązkami zabezpieczenia spraw socjalnych<sup>36</sup>. Pośrednio było to również przyczyną rozwarstwienia się sektora organizacji pozarządowych na duże działające ogólnokrajowo, mające niejednokrotnie powiązania międzynarodowe oraz na organizacje działające w skali lokalnej.

Globalne siły zintensyfikowane pod koniec ubiegłego wieku spowodowały zmiany środowiska, w którym organizacje te funkcjonowały, wymuszając wzmożoną konkurencję oraz potrzebę tworzenia struktur także w wymiarze międzynarodowym. Na obraz sektora wpływ miała wzrastająca różnorodność etniczna. Wzmożona w tym okresie imigracja z państw, szczególnie z Azji, wysp Pacyfiku, ale także z Afryki, spowodowała zwiększenie liczby organizacji wspierających te grupy etniczne. Istotne jest zmniejszenie znaczenia organizacji religijnych, które w XIX w. odpowiedzialne były za rozwój sektora organizacji pozarządowych. Od 1966 r. do 2002 r. liczba osób określających siebie jako „niewierzących” wzrosła z 9% do 39%<sup>37</sup>.

<sup>34</sup> *The New Zealand Non-profit Sector in Comparative Perspective...*, s. 27.

<sup>35</sup> A. Bone, *To Make Good Men Better*, Wellington 2002, s. 29.

<sup>36</sup> G. Butterworth, S. Butterworth, *Developers of People. Builders of Communities*, Wellington 2007, s. 197.

<sup>37</sup> M. Tennant, *The Fabric of Welfare. Voluntary Organisations, Government and Welfare 1840–2005*, Wellington 2007, s. 208–210.



Powstanie społeczeństwa obywatelskiego w Nowej Zelandii nie byłoby możliwe bez udziału Maorysów w życiu polityczno-społecznym kraju. A to z kolei, nie byłoby możliwe bez ich udziału i uczestnictwa w formie instytucjonalnej, poprzez dopuszczenie ich do instytucji zastrzeżonych przez długi okres istnienia nowozelandzkich struktur politycznych wyłącznie dla białych Nowozelandczyków. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w kwotowej reprezentacji „autochtonów” ustanowionej w ordynacji wyborczej do parlamentu. Tendencja ta została sformalizowana prawnie pod wpływem rozwoju świadomości wynikającej z akceptacji praw człowieka w Nowej Zelandii.

\*\*\*

Istotnymi instytucjami kształtującymi obywatelskość w tym państwie są organizacje pozarządowe. Obecnie w Nowej Zelandii zarejestrowanych jest blisko 100 tys. organizacji pozarządowych. Wśród nich istotną pozycję zajmują organizacje wolontariackie. Na kształtowanie się sektora społecznego w ujęciu historycznym wpływ miały dwa czynniki: po pierwsze, spuścizna tradycji maoryskiej oraz naśladownictwo w odniesieniu do organizacji funkcjonujących w Wielkiej Brytanii i urzeczywistnionych przez nowo przybyłych osadników na terenie kraju. Od początku lat 80. XX w. w wyniku kryzysu paliwowego rozbudowany system opieki społecznej (od końca II wojny światowej) wraz z niedoborem zasobów finansowych spowodował zaangażowanie instytucji sektora organizacji pozarządowych (non-profit) w działalność mającą na celu zaspakajanie obowiązków zabezpieczeń socjalnych (pozostających dotychczas w gestii państwa). Wiązało się to z przekazaniem znacznych środków finansowych pozostających w budżecie państwa organizacjom pozarządowym. Okazało się, iż organizacje te wykonują powierzone im zadania efektywniej, z wykorzystaniem znacznie mniejszych środków finansowych. Jest to tendencja mogąca stać się dla innych krajów wzorem w postępowaniu z analogicznymi problemami.

### Summary

Basic information about history of shaping civil society institution in New Zealand based on International Comparative non-profit research programme, Center for Civil Society Studies at Johns Hopkins University, Baltimore.

New Zealand during the colonial period was formed by regulating the social, legal and political from the British legislation, and signing of the Treaty of Waitangi, which gave basis for shaping the social and institutional order.

**Keywords:** New Zealand, civil society, the history of society, shaping civil society institution, NGO.



## Bibliografia

- An Encyclopaedia of New Zealand*, red. A.H. McLintock, Wellington 1966.
- Aotearoa/New Zealand Civil Society: A Framework for Government-Civil Society Dialogue*, Wellington 2001.
- Arnold R., *The Farthest Promised Land. English Villagers, New Zealand Immigrants of the 1870s.*, Wellington 1981.
- Belich J., *A History of the New Zealanders from the 1880s to the Year 2000*, Auckland 2001.
- Bone A., *To Make Good Men Better*, Wellington 2002.
- Bożyk S., *System konstytucyjny Nowej Zelandii*, Warszawa 2009.
- Butterworth G., Butterworth S., *Developers of People. Builders of Communities*, Wellington 2007.
- Driver S., Robinson D., *Voluntary Social Services: A Review of Funding*, „Planning Paper” 1986.
- Grimshaw P., *Women’s Suffrage in New Zealand*, Auckland 1987.
- O’Brien M., Sanders J., Tennant M., Sokołowski S.W., Salamon L.M., *The New Zealand Non-profit Sector in Comparative Perspective*, Wellington 2008.
- Macdonald C., *The Vote, the Pill and the Demon Drink. A History of Feminist Writing in New Zealand*, Wellington 1993.
- Nathan J., *Free and Accepted Masons. A History 1900–1990*, Hamilton 1993.
- O’Brien M., Sanders J., *The history of non-profit sector in New Zealand*, Wellington 2008.
- O’Brien M., Sanders J., *The history of non-profit sector in New Zealand*, Wellington 2002
- Page D., *The National Council of Women: a centennial history*, Auckland 1996.
- Pickles K., *A Link in “The Great Chain of Empire Friendship”: The Victoria League*, [w:] „*New Zealand Journal of Imperial and Commonwealth History*” 2005, vol. 33, nr 1.
- Richardson L., *Parties and Political Change*, [w:] *The Oxford History of New Zealand*, red. G.W. Rice, Auckland 1992.
- Roth B., *Trade Unions in New Zealand Past and Present*, Wellington 1973.
- Ryan S., *The Making of New Zealand Cricket 1832–1914*, London 2003.
- Tennant M., *The Fabric of Welfare. Voluntary Organisations, Government and Welfare 1840–2005*, Wellington 2007.
- Williams J., Browning J., Macdonald C., *New Zealand Marching Association*, [w:] *Else Women Together – A History of Women’s Organisations in New Zealand*, Wellington 1993.